

После Другог светског рата затварање граница између Грчке и Албаније утицало је на живот ових сточара. Простор за испашу стоке у новим условима живота био је ограничен. Из тог разлога морали су да се окрену другим занимањима. Међутим, за разлику од Куцовлаха ови Власи се нису окренули трговини и занатима. Двадесет година након што су им Немци спалили село, чудном иронијом историје, Власи су емигрирали у Немачку да би пронашли посао и преживели. Две трећине села је мигрирало у Немачку. Реновирани су своје куће у селу, опремили новим намештајем, купили аутомобиле. Многи од ових миграната су се трајно населили у Немачкој, а неки од њих су се вратили у родно село. Данас се Кефаловрисо сматра најнапреднијим селом у Погонију. Из тог разлога је после 1999. године и локалних владиних реформи проглашено престоницом општине Горњег Погонија.

Посебан значај ове монографије је што представља прву целовиту студију о, како их Алексакис назива *Арванитовласима*, иако они сами себе називају Власима. Ова етнографска монографија може послужити као добра полазна тачка истраживачима за даља етноантрополошка истраживања.

Гордана Благојевић

Оброци (Миодраг Јеременковић, Пирот 2009.)

Крајем новембра 2009. године, на петогодишњицу његове смрти, из штампе је изашла књига свештеника Миодрага Јеременковића под називом „Оброци на подручју крупачке парохије“ у издању Савета месне заједнице Крупац и Графичког студија ЦИЦЕРО из Пирота.

Књига има 96 страна и богато је илустрована цртежима и фотографијама. Цртеже је урадио наставник ликовног васпитања Светислав Јовановић Цола, а фотографије су ауторове, Црквеног одбора, П. Пејића, Г. Спасића и мештана. Јеременковићеви „Оброци“ представљају прву књигу са оваквом врстом тематике на подручју пиротског краја.

Књига садржи Уводне напомене П. Пејића и В. Живковића, затим Предговор и Увод, који нас упознаје са значајем крстова кроз историју и црквистима. У делу Оброци и црквиста, на подручју крупачке парохије која обухвата атаре села Крупца, Великог Села и Малог Јовановца, представљена су 23 обредна места од којих је шест црквиста и 17 оброка. На крају је дат опис цркве Светог Николе у Крупцу, Литература, Списак казивача и Белешка о аутору.

Да би књига имала научни карактер П. Пејић и В. Живковић су урадили неопходне допуне и исправке. Допуне и исправке које је урадио В. Живковић односе се на детаље прошлости оброка и црквиста

до којих свештеник Јеременковић, и поред бројних казивача и дугогодишњег службовања, није могао да дође. Кориговани су и подаци из локалне историје Крупца и саме парохије. П. Пејић је извршио корекције у деловима текста који се односе на типологију оброка, начине украшавања, читање и ортографију натписа.

Јеременковићеви „Оброци“, иницирани текстом Тихомира Р. Ђорђевића из 1897. године, настали су као резултат његовог вишедеценијског живота у Крупцу и вишегодишњег интересовања за трагове хришћанства на простору Крувачке парохије у којој је свештениковао од 1971. до своје смрти 2004. године. Током свог службовања уочио је много "белине" у историји тог подручја, нарочито религијској, па је обилазећи бројне оброке или крстове посвећене хришћанским свецима, почео да их пописује, записујући успут и изворна казивања мештана, углавном потомака оних који су постављали оброке, о времену и приликама када је крст постављен, као и побудама и разлозима његовог постављења и њихова судбина током времена.

Многе оброке и крстове су подизали појединци или родови на местима која нису доступна и видљива сваком намернику, обично на местима на којима су била паганска светилишта, где се дешавало масовно убијање или се масовно гинуло и умирало. Оброци су „побијани“ да би се умилостивили поједини свецци, као на пример Св. Илија или Св. Џерман, да им се заштите поља и виногради од временских непогода. Неки су подизани из захвалности сељана, неког рода или више њих, али и појединаца за учињена им добра (Св. Петка) или неког завета датог због престанка разних болештина или оздрављења неког у породици, као и због престанка масовног помора људи и стоке. Одлучујућу улогу у подизању крстова и оброка имали су снови у којима су се свецци јављали са порукама.

Пиротски крај је 1834. године захватила велика епидемија куге, која је овде обележена оброцима Св. Вазнесења у Крупцу и Св. Ранђела у Малом Јовановцу. Последња велика епидемија која је захватила овај крај била је 1913. године што се види из оброка посвећеним Св. Петки, Св. Недељи и Св. Јовану, у сва три села.

Најстарији оброци посвећени су Св. Пресвети и побијени су 1770. године односно 1781. године. На свим оброцима крувачке парохије пише *Оброк* уз име свеца коме је посвећен (оброк Св. Илије, оброк Св. Јована, оброк Св. Петке). Једини изузетак је крст посвећен Св. Антанасу, побијеном 1935. године на коме пише *Храм Св. Антанас*. На свим оброцима натписи су са западне стране, осим на оброку посвећеном Св. Пресвети. Уз крстове и оброке често се налазе миросана дрва, најчешће храста и крушке.

После Другог светског рата многа миросана стабла храстова су посечена од стране појединих мештана а по наређењу тадашње вла-

сти. „У том вандалском походу, исту судбину су доживели и неки оброци, који и данас стоје поломљени.“

У атару села Крупац аутор је забележио оброке и крстове посвећене следећим свецима: Св. Јовану Главосеку, Св. Георгију, Св. Димитрију, Св. Илији, Св. Антанасу, Св. Петки Параскеви, Св. Пресвети, Св. Вознесењу, Свештеночученику Терапонту, Св. Тројици и Св. Пантелејмону. У атару Великог Села су следећи оброци: оброк Св. Тројице, оброк Св. Недеље и оброк посвећен Св. апостолима Петру и Павлу. У атару Малог Јовановца су: оброк Св. Аранђела, оброк Св. Јована и оброк посвећен Св. Церману.

Вршење службе и обреда код појединих оброка условило је „појаву и образовање посебних култних места *трпеза* вероватно од друге половине 18. века“ када потичу и најстарији оброци подигнути, како је приметио сам аутор, „у непосредној близини крупачке цркве“.

Од шест црквишта четири се налазе у крупачком атару: стара црквица Свети Јован Главосек у Раковици, затим првобитна крупачка црква Свети Атанасије, од које је данас остао само крст, треће црквиште налази се на Горњем крупачком гробљу са оброком посвећеним Св. Вознесењу, а четврто је изнад крупачког врела са очуваним зидинама и оброком Свете Тројице. У атару Великог Села, у приватном дворишту, налази се црквиште неодређеног власништва, посвећено Успенију Пресвете Богородице. Последње црквиште налази се на гробљу у Малом Јовановцу, чији темељи још увек нису откопани, али се на том месту налазе два оброка, један посвећен Усековању главе Св. Јована, а други Св. Арханђелу Михајлу. На основу налаза археолошких остатака код црквишта Св. Вознесења у Крупцу и црквице Св. Богородице у Великом Селу може се претпоставити да су подигнута на остацима ранохришћанских базилика, док су остала из касносредњевијековног-ранотурског периода када су подигнуте многе цркве у пиротском крају.

„Овај покушај спасавања од заборава оног што се већ запамтило и сачувало, што је углавном у реч стало и што се у душу народа ужило, јесте мој прилог још увек непотпуној и недовољно проученој прошлости ове парохије. То значи да за сваки даљи рад, неком будућем истраживачу, остаје довољно простора за дубље понирање у ове, самозадате теме“ истиче на крају предговора аутор „Оброка“ Миодраг Јеременковић.

Наведени етнографско-историјски материјал и епиграфски подаци о оброцима и црквиштима у крупачкој парохији представљају незаобилазну литературу у проучавању историје пиротског краја.

Сашка Велкова